

HISTORIAKIRJOJEN PUHTAAKSIKIRJOITUS

"Monista tärkeistä saavutuksista huolimatta on Suomen Genealogian tutkimuksella vielä laajat alat raivaamatta. Olot ovat kuitenkin meillä kehittyneet sellaisiksi, että sukututkimuksemme tällä haavaa on pakko kohdistaa suurempaa huomiota itse lähdeaineiston järkipäraseen hoitoon ja turvaamiseen häviöltä kuin tieteellisesti luovaan toimintaan. Niin kauan kuin jo useasti vireille nostettu kysymys maakunta-arkistojen perustamisesta maahamme on ratkaisematta ja niin kauan kuin henkilöhistoriantutkimuksemme tärkeimpien lähdekokoelmien hoito ei anna riittäviä takeita siitä, etteivät nämä kokoelmat ole pienimmänkään vaaran alaiseksi tutkijoittemme pitäisi herjetä vaatimasta, että toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä sen pelastamiseksi, mikä vielä voidaan kirkonarkistoistamme pelastaa".

Näin kirjoitti Atle Wilskman Kotiseutu-lehdessä vuonna 1917. Artikkelissaan hän esitti ensimmäisenä ehdotuksen, tai oikeastaan vaatimuksen, seurakuntien historiakirjojen kopioimistyön aloittamisesta.

Wilskman jatkaa: "Yleisesti tunnettua on, että useimmissa sivistysmaissa vanhemmat kirkonarkistot ovat olleet aivan erikoisen huolenpidon alaisina. Tuskinpa sentään missään muussa maassa on asian hyväksi tehty niin paljon kuin Belgiassa. Siellä ovat kirkonkirjat Ranskan vallankumouksesta alkaen olleet kunnallisten arkistojen huostassa. Jo 1840-

luvulla ryhtyi hallitus toimenpiteisiin tarkkojen luetteloiden laatimiseksi kaikista 1796 takaisista kirkonkirjoista ja vahvasti yksityiskohtaiset ohjeet näiden asiakirjojen säilyttämiseksi ja rekisteröimiseksi. 1860-luvulla päätettiin, että tästä työstä vastasivat kunnat, joille hallitus maksaisi tietyn korvauksen jäljennettävistä asiakirjoista. Valtion apua myönnettiin kaikkien niiden kastettujen, vihittyjen ja kuolleitten luetteloiden jäljentämistä varten, jotka olivat ennen vuotta 1796 laadittuja. Työn suorittajiksi otettiin vain siihen kykeneviä henkilöitä, joiden valinnasta vastasivat maakunnan kuvernöörit. Kopioita valmistettiin kaksi kappaletta ja esim. paperin ja musteen laatu oli tarkan kontrollin alla.

Oliko tämä suurisuuntainen rekisteröimistyö, jonka kautta Belgia on hankkinut itselleen vallan ainutlaatuisen henkilöhistoriallisen tutkimusmateriaalin, jo loppuunsaoritettu, kun tämä maa 1914 syöstiin maailmansodan pyörteisiin, siitä minun ei ole onnistunut saada tietoa. Belgian valtionarkiston hoitajan esityksestä, josta olen tietoni ottanut, oli vuosisadan vaihteessa melkoinen osa näitä rekistereitä valmiina. Vuosina 1860-80 oli puolet valtion myöntämästä apurahasta määrätty maksettavaksi".

Tämän jälkeen Wilskman tekee esityksen, jolla oli kauaskantoiset seuraukset: ".... saatamme nähdä, mitä meidänkin maassamme

suhteellisen vähillä varoilla voitaisiin aikaansaada, ilman, että vanhimpia kirkollisia arkistoja olisi pakko siirtää pois seurakuntien arkistoista. Ja tähän voisimme varmaankin ryhtyä yksityisten toimesta ja kuntien avustuksella odotellessamme maakunta-arkistoasian ratkaisua. Mutta tässä, kuten kaikessa yhteistyössä, on työn järjestely, johto ja valvonta pääasia, ja siinä suhteessa luulen, että uusi Sukututkimusseuramme voisi itselleen omaksua ne tehtävät, jotka Belgiassa olivat uskotut hallinnollisille virkamiehille. Luonnollisesti olisi silloin toinen kaksoiskappale kustakin jäljennöksestä luovutettava Seuran arkistoon, johon Seuralla voisi olla suurempi oikeus, jos sen kävisi mahdolliseksi rahallisestikin avustaa kirkonkirjojen jäljentämistyötä".

Näin siis Atle Wilskman vuonna 1917. Valitettavasti seuraavan vuoden dramaattiset tapahtumat keskeyttivät kopioimistyön suunnittelun, ja monet kirkonarkistot tuhoutuivat kansalaissodan tuoksina. Atle Wilskman kuoli traagisesti 1921, ja sen jälkeen vastuun otti kantaakseen kamreeri Osmo Durchman, joka vei sen loppuun saakka monien vaikeuksien kautta.

Kirkonarkistojen jäljentämistyö otettiin seuraavan kerran esille Sukututkimusseuran kokouksessa 30. marraskuuta 1920. Silloin Osmo Durchman piti esitelmän, jossa hän piirsi sukututkimukselle ja Suomen Sukututkimusseuralle toimintakaavion, joka edelleen vaikuttaa pätevältä. Vaadittuaan sukututkimukselle tiukkoja tieteellisiä vaatimuksia, voidaksemme nostaa sen melko vähäistä arvostusta muiden historiatieteiden rinnalla.

"Ennenkuin kuitenkin voimme mitään suurempia tuloksia Seuran toiminnasta odottaa, on meidän tehtävä herkeämätöntä, sitkeätä valmistelutyötä ja koottava työntekijät yhteen; meidän on valmistettava heille sellaiset olosuhteet, että he voivat tehdä täyspi-

toista, hedelmällistä tieteellistä työtä. Meidän täytyy estää voimien hajoittaminen ja säästää tutkijoita uhraamasta voimia ja aikaa sellaiseen työhön, joka muuta tietä on täydellisemmässä muodossa hankittavissa, tarkoitan vallankin materiaalin kokoamista".

Tämän jälkeen Durchman esittää mm. vaatimuksen suku- ja henkilöhistoriallisten bibliografioiden kokoamisesta ja maaseutuarkistojen perustamisesta, joiden avulla saataisiin esim. kirkonarkistojen inventointi aikaan ja päivän valoon sellaisia asiakirjoja, joiden olemassaolosta tutkijat eivät ole edes tietoisia eli saataisiin lopullinen kuva siitä mitä vanhempia asiakirjoja on seurakunnissa säilynyt ja mitä kappeliseurakuntien vanhimpia kirkollisia asiakirjoja säilytetään emäseurakuntien arkistoissa. "Käyköön maaseutuarkisto-asian miten tahansa, niin meillä sivistysvaltiona on ehdottomana velvollisuutena puhtaaksikirjoituttaa kirkonarkistojen historiakirjat ynnä kirkonkirjat niiltä ajoilta, joilta historiakirjoja puuttuu sekä yleensä vanhimmat kommuniokirjat = rippikirjat. Asianlaitahan on kerta kaikkiaan niin, että seurakuntien vanhin arkisto säilytetään useissa paikoissa suoranaisesti tuomitsemista ansaitsevilla tavalla".

Sekä Wilskmanin että Durchmanin mukaan tärkein syy em. kirkonarkistojen kopioimiseksi oli se tosiseikka, että Suomen Kirkkohistoriallista Seuraa myöten olivat eri tahot ilmaisseet huolensa kelvottomien säilytystilojen suhteen. Durchmanin mukaan kirkonarkistoille oli jo tapahtunut sellaisia vahinkoja, ettei niitä enää voitu pelastaa.

Toinen, meille nykyisillekin tuttu motiivi kopioimistyölle tulee esille Durchmanin puheesta. Hän nimittäin lausui: "Tahtomatta tässä tilaisuudessa kajota asian käytännölliseen puoleen, huomautan vain, että työ ei voisi kohdata voittamattomia esteitä, koska asianomaiset kirkkoherrat varmaan-

kin puoltaisivat työn suorittamista, koska toimenpide heiltä säätäisi sitä suurta vaivannäköä, jota sukututkijat nyt heille tuottavat pyytäessään vanhempien aikojen tietoja, mitkä puutteellisen kirkollisen kirjanpidon vuoksi on etsittävässä pääasiallisesti historiakirjoista, mutta joiden läpikäyminen on työlästä ja niin muodoin riistää papistolta kallista aikaa. On sitäpaitsi huomautettava, että kirkollisilla viranomaisilla ei ole halua tuollaiseen työhön, eivätkä he edes hallitse alaa, joten tuottavat vain haittaa ja vahinkoa tutkimukselle antaessaan virheellisiä ja puutteellisia tietoja".

Kuten kaikissa hyvissä hankkeissa vetosi Durchman lopuksi siihen hyötyyn, mikä sillä on suomalaiselle tieteillemme: "Puhtaaksikirjoitustyö koskee läheisesti moniaita muita tutkimusaloja, kuten yhteiskuntatieteitä, tilastotiedettä, historiallista lääketiedettä, filologiaa, nimitutkimusta jne., minkä vuoksi yhteistyö muiden tieteellisten seurojen kanssa on tässäkin välttämätön".

Sukututkimusseuran juuri valittu sihteeri Osmo Durchman otti maaliskuun 9. päivänä 1923 esille puhtaaksikirjoitustyön. Hän esitti kopioimistyön aloittamista seurakuntien kustannuksella. Tässä asiassa ei kuitenkaan, asian laajakantoisuuden vuoksi, otettu lopullista kantaa, vaan oli asia sopivassa tilaisuudessa otettava puheenalaiseksi.

Durchman työskenteli asian parissa aktiivisesti, ja mm. saman vuoden syyskuun kokouksessa hän ilmoitti, että Turun vanhimpien historiakirjojen kopioimiseen on ryhtynyt rouva Hanna Dahlström, joka veloitti 12 markkaa arkilta.

Vuoden 1923 lopussa asia oli edennyt niin pitkälle, että sitä oli jo käsitelty piispaainkokouksessa 26.11.1923. Piispa Jaakko Gummerus ja piispa O.I. Colliander lähettivät Sukututkimusseuran sihteerille (OD) kirjeet asiasta ja Seuran hallitus päätti toimia piispa Gummeruksen kehotuksen

mukaisesti ja lähettää kirjelmä kaikille maan seurakunnille. Maan kaikkien hiippakuntien tuomiokapituleille lähetettiin myös vetoamus, jossa niitä kehoitettiin arvovallallaan tukemaan Sukututkimusseuran laajakantoista, yleisisänmaallista yritystä.

Vetoamus lähetettiin maaliskuun 1. päivänä 1924. Siinä pyydettiin seurakuntia lähettämään Valtionarkistoon jäljennettäväksi kaikki, esim. vuotta 1820 vanhemmat historiakirjat niiden omalla kustannuksella. Jos seurakunnan vanhimmat historiakirjat tuhoutuisivat esim. tulipalossa, olisi seurakunnalla kopioimisesta se etu, että valtionarkistossa on seurakuntaa varten olemassa yhtäpitävä jäljennös.

Ensimmäisenä hankkeeseen reagoi Porvoon tuomiokapituli. Se oli ilmoittanut kiertokirjeessään hiippakunnan papistolle tukevana Sukututkimusseuran hanketta. Kohtuuttomana tuomiokapituli piti kuitenkin kopioimiskustannusten maksattamista seurakunnilla, koska ne ovat jo lain mukaan pakotetut säilyttämään asiakirjat tulenkestävissä arkistohuoneissa. Tämän vuoksi tuomiokapituli oli sitä mieltä, että työ on suoritettava valtion varoin.

Kustannuksia tästä suuresta työstä tulikin. Durchman laski, että ne ovat kuitenkin sangen kohtuulliset. Esim. seurakunnassa, jossa syntyy 80-100 lasta vuodessa, maksaisi puhtaaksikirjoitus noin 2500-4000 markkaa vuodessa. Vain poikkeustapauksissa lasku nousisi yli 4500 markan. Tämän hetken markkaan voi kyseiset summat muuttaa kertomalla ne 1,3. Kustannuksia suhteutettaessa nykyaikaan on hyvä muistaa, että koko 1920-30-luvun ajan kopioijien palkka oli 20-22 markkaa/arkki, jonka laskettiin vastaavan noin 5 markan tuntipalkkaa.

Vetoamus seurakunnille toi Seuralle nopeasti palautetta. Toukokuussa 1925 todettiin, että 572:sta seurakunnasta, joille viesti oli lähetetty, oli 125 vastannut (=22%). Myönteisiä

vastauksia oli tullut 24 seurakunnalta. Näistä oli jo ryhdytty Kymin vanhimpien historiakirjojen jäljentämiseen. Kielteisiä vastauksia oli tullut 47, syynä lähinnä se, että tulo- ja menoarvio vuodelle oli jo tehty.

Vuoden 1924 aikana oli projekti saatu jo niin pitkälle, että vuoden lopussa voitiin todeta, että Turun ruotsalaisen seurakunnan syntyneiden luettelot oli kopioitu vuosilta 1736-1800 rouva Hanna Dahlströmin toimesta. Työn alla olivat Jyväskylän maaseurakunnan ja Mäntsälän historiakirjat. Ensimmäisinä jäljentäjinä Helsingissä toimivat rouvat E. Hästesko, Agnes Sundman, Lina Cavén ja neiti E. Hoving. Työn jatkuessa puhtaaksikirjoittajia otettiin lisää niin, että parhaimmillaan Sukututkimusseura maksoi palkkaa 12 henkilölle.

Kopiointityötä johti koko ajan Osmo Durchman. Hän vei hanketta eteenpäin sellaisella tarmolla, että kopiointityön ollessa kiihkeimmillään 1920-luvun lopussa ja 30-luvun alussa Sukututkimusseuran hallituksessa käsiteltiin hyvin vähän muita asioita.

Sihteeri Durchman lähetti vetoamuskirjeitä seurakunnille, kunnan- ja kaupunginvaltuustoille, päättiä hän 1928 pyytää kanslianeuvos Niilo Liakkaa vetoamaan maalaisliittolaisissa lehdissä ja professori Väinö Voionmaata sosiaalidemokraattisissa lehdissä hankkeen puolesta. Vuonna 1924 hän neuvotteli Valtionarkiston kanssa fotostaattikoneen hankkimisesta ja sen merkityksestä, valitettavasti hanke kaatui rahan puutteeseen. Siksiäpä onkin tärkeää kertoa lyhyesti Osmo Durchmanista.

Hän syntyi 11. heinäkuuta 1890 Ruovedellä rovasti Lahja Hyvä Durchmanin ja Fanny Fredrika Ehrströmin poikana. Hän siis polveutui useasta huomattavasta pohjalaisesta sivistyssuvusta. Ylioppilaaksi tulonsa jälkeen 1908 hän kirjoittautui Suomalaiseen kauppakorkeakouluun ja valmistui ekonomiksi 1915. Hän toimi kirja- ja liikealalla, ja mm.

Otavan prokuristina 1928-1935. Kuriositeettina mainittakoon, että Otavan virkahuone oli Suomen Sukututkimusseuran ensimmäinen kirjasto.

Sukututkijana Durchman oli uuttera. Hän osallistui useiden vuosikirjojen toimittamiseen, julkaisi useita selvityksiä Atle Wilsckmanin toimittamassa "Släktbok" teoksessa, Aikalaiskirjassa, Kansallisessa Elämäkerrastossa jne. Lisäksi hän toimi puolentoista vuosikymmenen aikana "Uuden Sukukirjan" toimittajana, toimesta, joka johti hänet ristiriitaan Sukututkimusseuran hallituksen ja Kustannusosakeyhtiö Otavan kanssa.

Suomen Sukututkimusseuran aktiivi Durchman oli 1920-luvun alusta lähtien ja vuodesta 1932 vuoteen 1937 johtokunnan jäsenenä. "Uuden Sukukirjan" aiheuttaman myrskyn jälkeen hänet valittiin Seuran johtokuntaan uudelleen vuonna 1944. Em. ansioiden lisäksi hän toimi Sukututkimusseuran kirjastonhoitajana kartuttaen aktiivisuudellaan sen erinomaiseksi genealogian erikoiskirjastoksi.

Monista ansioistaan Osmo Durchman sai vuonna 1944 kanslianeuvoksen arvonimen. Hän jatkoi aktiivista toimintaansa sukututkimuksen hyväksi mm. kirjastonhoitajana ja Genoksen toimituskunnan jäsenenä aina 18. tammikuuta 1959 tapahuneeseen kuolemaansa saakka.

Kopiointityö innosti myös yksityisiä rahoittamaan hanketta. Niinpä johtaja Arvid Lind lupasi kustantaa Asikkalan kopiointityön vuoteen 1750, fil.maist. Gunnar von Frenckell Viaporin tykistöseurakunnan jäljentämiseen 1779-1808, Tyra Borg (s. Ahlström) lahjoitti varat Tornion ja Oulun kirjoihin ja miehensä, metänhoitaja Harald Borg antoi 15000 markkaa Porin historiakirjoja varten. Suurista yrityksistä Hackman & Co, rouva Ingrid Qvarnströmin mukaan, oli lupautunut kustantamaan Viipurin eri seurakuntien historiakirjoja.

Yksityisten into avustaa hanketta näyttää hiipuneen 1920-

luvun loppua kohti. Sen sijaan seurakunnat avustivat niin aktiivisesti, että jokaisen hallituksen kokouksen pöytäkirjaan voitiin liittää pitkä rivi maksunsa maksaneista. Kustannuksia lisäsi päätös sidottaa valmiit kopiot seurakunnittain.

Kuten kaikkia hyviä, tutkimusta edistäviä hankkeita, vaivasi kopiointityötä jatkuva varojen puute. Sukututkimusseuran "Sukukirjarahastoa" käytettiin ahkerasti, ja jos rahat siitä hupenivat, lainattiin lisää "Vakinaisten jäsenten rahastosta". Edellisen rahaston nimi vaihdettiin myöhemmin "Suku- ja historiakirjarahastoksi", jotta se vastaisi paremmin käytäntöä. Seuran pöytäkirjoihin kirjattiin usein mainintoja uusista puhtaaksikirjoittajista. Yhtä poikkeusta lukuunottamatta kaikki kopioijat näyttävät olleen naisia. Marraskuussa 1927 ilmoitettiin, että Turun suomalaisen seurakunnan historiakirjojen jäljentäjiksi oli sihteeri ottanut tuomiorovasti Candolinin suosituksesta kirkkoherran leskirouva Sigrid Renvallin ja poikansa ylioppilas Pentti Renvallin. Viime mainitusta tuli myöhemmin tunnettu historiantutkija, Suomen ja Skandinavian historian professori ja Helsingin yliopiston kansleri.

Em. vuonna päätettiin tallettaa seurakuntien suostumuksella, jäljennökset Valtionarkistoon, joka ilmoitti suostuvansa ne vastaanottamaan. Vaikeuksia aiheutti Valtionarkiston Snellmaninkadun uudisrakennuksen rakentaminen 1928. Arkiston tutkijasali suljettiin ja kopiointityö jouduttiin siirtämään Helsingin yliopiston kirjastoon ja osittain Säätytalossa olleeseen eduskunnan kirjastoon. Kun Valtionarkiston uusi siipi valmistui syksyllä 1928, ilmoitettiin, paradoksaalista kyllä, ettei sinne voida sijoittaa kuin 6 puhtaaksikirjoittajaa. Tässä vaiheessa Tieteellisten seurain kirjastonhoitaja lupasi, että 6 muuta kopioijaa voivat työskennellä Tieteellisten seurain talossa "Pöllölässä", jossa nyky-

ään sijaitsee Rakennustaiteen museo. Neidit Hoving ja Castrén sekä rouvat Roos, Lönnfors ja Paatero valvojanaan konsulinna Sundman jäivät Valtionarkistoon ja "Pöllölään" siirtyivät rouvat Rantala, Sucksdorff, Andersson, neidit Stjerncreutz ja Broms valvojanaan rouva Cavén.

Vuonna 1929 juhlittiin Vanhalla Ylioppilastalolla 1/5 kopioimistavoitteen toteutumista. 101 seurakuntaa oli valmiina ja johtokunnan jäsen Jalmari Finne piti kopioijille kiitospuheen.

Sukututkimusseura rahoitti myös ulkosuomalaisten seurakuntien kopioimistyyötä. Ongelmia aiheutti mm. Tukholman suomalaisen seurakunnan kirkonkirjojen saaminen Valtionarkistoon. Siirto tarvitsi nimittäin kuninkaan suostumuksen. Niinpä päätettiin lähettää ulkoasiainministeriön kautta kirje Ruotsiin, ja niin voitiin jo marraskuussa 1930 todeta, että ao. lupa on Seuralle myönnetty, tosin vain nide kerrallaan.

Vastaavasti Pietarin suomalaisen Pyhän Marian seurakunnan kirkonkirjat aiheuttivat päänvaivaa Durchmanille. Varakonsuli Uno Koistinen Pietarin pääkonsulinvirastosta ilmoitti, että em. seurakunnan kirkonkirjoja voitiin pikkuhiljaa siirtää Valtionarkistoon kopioitavaksi. Sukututkimusseura päätti ottaa vastuun kopioimiskustannuksista.

Yksityishenkilöistä Oskar Koerber lupasi kopioida Narvan Deutsche Kirchen, sekä Tallinnan Olevisten ja tuomiokirkon vanhimmat historiakirjat korvausta vastaan. Seura tunnusti asian tärkeyden, mutta ilmoitti rahojen olevan lopussa. Se olikin valitettavan totta, sillä esim. helmikuun 1932 kokouksessa harkittiin jo työn keskeyttämistä ja kopioijien lomauttamista. Onneksi näin ei käynyt. Lamasta nousevan Suomen seurakunnat ja yksityiset kansalaiset lisäsivät vähitellen avustustensa määrää. Tilannetta paransi myös kääntyminen ensimmäisen kerran kaupunkien ja kuntien puoleen asiassa.

Samana vuonna todettiin, että varoja myöntäneitä seurakuntia oli 217. Yksityisten varoilla oli kopioitu 8 nykyistä, 9 entistä ja 4 seurakuntaa osaksi. Hiippakunnittain oli Tampere menestynyt parhaiten: 85 seurakunnasta oli 48 vastannut myöntävästi. Muut hiippakunnat eivät olleet päässeet 50%:iin myöntäneistä seurakunnista. Myös Tampereen Historiallinen Seura oli ollut aktiivinen; tuloksena sen työstä olivat Teisko ja Orivesi myöntäneet hankkeeseen varoja.

Koko 1930-luvun leimasi kopiointityötä huoli sen jatkumisesta. 1932 Durchman totesi, että 58 seurakuntaa ei ollut koskaan vastannut heille lähetettyihin tiedusteluihin; näistä 32:ssa oli ollut koko ajan sama kirkkoherra. "Toivottomia" seurakuntia oli 90, joista 54:ssä oli ollut koko ajan sama kirkkoherra.

Seuran sihteeri vetosi vuorotellen kunnanisiin, seurakuntiin ja muihin arvovaltaisiin tahoihin työn jatkumiseksi. Niinpä hankkeen 15-vuotisraportissa Durchman ilmoitti, että kopiointityön parissa työskenteli parhaillaan 15 henkilöä kokopäiväisesti; itseasiassa lisätöyvoima palkattiin jo 30-luvun puolivälissä. Maakunta-arkistokysymyksen ratkettua suotuisasti vedottiin seurakuntiin, että ne luovuttaisivat vanhimmat arkistonsa uusiin maakunnallisiin keskuksiin.

Vuonna 1934 laskettiin, että kopiointityön loppuunsaattaminen 1943 mennessä edellyttäisi 750.000 markan rahallista tukea. Kopioimatta oli 176 seurakuntaa. Asiassa käännyttiin valtion puoleen, turhaan. Yksityinen apu jatkui, tosin huomattavan vähäisessä määrin, mutta esim. insinööri J.Th. Lindroos tuki Tenholan kopiointityötä 1000 markalla.

Uuden Sukukirjan toimittamisesta syntynyt kiista lopetti Durchmanin ajan Sukututkimusseuran hallituksessa 1937-1943 väliseksi ajaksi. Hän jatkoi kaikeksi onnekseen työtään kopioinnin johdossa, raportit työn edistymisestä olivat

kuitenkin huomattavasti suppeampia kuin ennen. Kopioijattaret, muoto hallituksen pöytäkirjasta, pyysivät vuonna 1938 palkankorotusta, asia alistettiin sihteeri Paul Nybergin vastustuksesta huolimatta, Durchmanille. Työn palkkaus jatkui entisenä, 22 markkaa arkki.

Marraskuun 14. pñä 1939 totesi Seuran hallitus poliittisen tilanteen olevan niin uhkaavan, että voitiin pelätä sodan syttyvän. Sihteerille ja puheenjohtajalle annettiin valtuudet etsiä kopioille turvallinen paikka. Kirjat siirrettiinkin talvisodan ajaksi Säätytalon kellariin. Kopiointityö jatkui edelleen, sodasta huolimatta ja seurakunnat myönsivät rahaa.

Sodan jälkeen kopiokirjat siirrettiin Seuran kirjastoon Säätytalossa, ja kun Valtionarkisto suostui ottamaan ne takaisin, siirrettiin ne arkiston pommisuojaan. Jatkosodan aikana, vuonna 1943, valtio avasi ensimmäisen kerran kukkaronsa nyörejä. Takaisin vallatun Karjalan seurakuntien historiakirjojen kopiointityöhön myönsi opetusministeriö 35.000 markkaa.

Tilanne huononi kuitenkin pian. Em. vuoden lopulla todettiin, ettei sidottamiseen ole saatavissa nahkaa, ja maaliskuussa 1944 kopiot ja Seuran muu arkisto jouduttiin jälleen evakuoimaan maaseudulle. Kopiointityö keskeytettiin ja jäljennettävänä olleet alkuperäiset kirjat siirrettiin Hämeenlinnan maakunta-arkistoon, ainoastaan Eduskunnan kirjasto oli niin turvallinen, että 3-4 henkilöä pystyi siellä kopioimaan. Sodan päätyttyä haluttiin mustat kirjat välittömästi Helsinkiin Sipoon vanhasta kirkosta, jonne ne oli evakuoitu. Tämä piti tehdä vaikka Seuran omilla varoilla.

Hammarlandin kunta Ahvenanmaalta myönsi 7.12.1944 viimeisenä kyseeseen tulevana seurakuntana varat kopiointityöhön, ja 6. marraskuuta 1947 voitiin todeta, että työn alla oli enää Muolaa. Työ valmistui kuukautta myöhemmin.

Oli palkitsemisen aika. Sodan

jälkeisen inflaation vuoksi nostettiin kopioijien palkkoja jo 1945 ja pari vuotta myöhemmin ehdotettiin kauimmin työskennelleille (rouvat Cavén, Rantala ja Sandberg ja neidit Aschan ja Dahlström) anottavaksi Valkoisen Ruusun mitaleja, jotka luovutettaisiin myöhemmin järjestetyssä kahvitilaisuudessa.

Durchman sai johtokunnan kokouksessa kiitokset peräänantamattomasta työstään, ja kiitospuheessaan hän lausui kohteliaisuuksia johtokunnan osoittamasta ymmärtämyksestä 25 vuoden aikana. Työ, jonka hedelmistä ovat nauttineet tuhannet tutkijat ja jota kadehtivat tutkijat ulkomailla, oli valmis. Kokoelma säilyi Seuran omistamana aina vuoteen 1967,

jolloin se luovutettiin Valtionarkistolle, pääasiallisena syynä se, etteivät Seuran varat enää riittäneet niteiden jatkuvaan korjaamiseen. Sukututkimusharrastuksen laajentuessa eivät Valtionarkistonkaan resurssit riittäneet kunnossa pitoon, vaan niteet korvattiin mikrokorteilla.

Lopuksi: Puoli vuotta työn valmistumisen jälkeen valittiin Osmo Durchman Valtionarkiston asettamaan työryhmään, jonka tehtävänä oli johtaa kaikkien ennen vuotta 1860 syntyneiden kirkonarkistojen mikrokuvausta. Unelma, josta Durchman oli haaveillut jo 1920-luvun puolivälissä, toteutui mormonikuvausten myötä.